

Toplumun Bir Parçası Olmak: İçselleştirilen Değerler ve Bilişsel Esenlik

Fatih Özdemir¹

Bursa Uludağ Üniversitesi

Özet

Etnik kimliğini Türk olarak tanımlayan katılımcılarla gerçekleştirilen bu çalışma, Kimlik Kaynaşımı Kuramını temel alarak Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumu (bilişsel esenlik) arasındaki ilişkiyi incelemekte ve Türk kültüründe içselleştirilmiş olumlu (diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi) ve olumsuz (cinsiyetçilik) baskın değerlerin bu ilişkideki aracı rolünü test etmektedir. Pilot çalışmaya 18-33 yaş aralığında ($Ort_{yaş} = 22.24$; $S = 2.80$) 257'si kadın ve 107'si erkek; temel çalışmaya ise 18-31 yaş aralığında ($Ort_{yaş} = 21.56$; $S = 2.46$) 290'ı kadın ve 143'ü erkek lisans düzeyinde eğitim gören üniversite öğrencileri katılmıştır. Araştırma değişkenleri bağlamında cinsiyet-temelli grup farkları incelendiğinde, erkeklere kıyasla kadınların kendi yaşamlarına yönelik yaptıkları bilişsel değerlendirmelerin daha olumlu ve diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yöneliminin daha yüksek olduğu saptanmış ve kadınlara kıyasla erkeklerin düşmanca cinsiyetçi ve korumacı cinsiyetçi tutumlarının daha kuvvetli olduğu bulgulanmıştır. Aracılı model test edildiğinde ise Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı arttıkça, diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yönelimi ve korumacı cinsi-yetçi tutumlar güçlenmiş ve bu durum kişilerin yaşam doyumunu desteklemiştir. Ek olarak Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı düşmanca cinsiyetçi tutumları pozitif yönde yordamış, ancak düşmanca cinsiyetçilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır. Çalışma literatüre katkıda bulunmakta ve öznel esenlik, grup-içi süreçler ve Türk toplumu ya da Türk kültürüyle ilgilenen kişiler için faydalı bir kaynak sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Bilişsel esenlik, yaşam doyumu, kimlik kaynaşımı, diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi, cinsiyetçilik

Abstract

This study, which was conducted with participants who identified their ethnic identity as Turkish, examines the relationship between identity fusion with Turkish society and life satisfaction (cognitive well-being) based on the Identity Fusion Theory; and tests the mediating role of internalized positive (interrelational orientation) and negative (sexism) prevalent values in Turkish culture. Undergraduate students, participated in the pilot study, were 257 females and 107 males with the age range of 18-33 ($M_{age} = 22.24$; $SD = 2.80$); in the main study, were 290 females and 143 males with the age range of 13-31 ($M_{age} = 21.56$; $SD = 2.46$). When the gender-based group differences on research variables were examined, compared to men, women's cognitive evaluations for their own lives were found to be more positive and interrelational orientations to be higher; and compared to women, men's hostile-sexist and benevolent-sexist attitudes were discovered to be stronger. Regarding the mediational model testing, as identity fusion with Turk-ish society increased, interrelational orientation and benevolent-sexist attitudes strengthened, which in turn support-ed individuals' life satisfaction. In addition, identity fusion with Turkish society positively predicted hostile-sexist attitudes, but the relationship between hostile sexism and life satisfaction was not significant. The study contributes to the literature and provides a useful source for individuals interested in subjective well-being, intra-group processes and Turkish society or Turkish culture.

Keywords: Cognitive well-being, life satisfaction, identity fusion, interrelational orientation, sexism

Yazar notu: Araştırmanın temel bulguları 16. Avrupa Psikoloji Kongresi'nde (2-5 Temmuz 2019, Moskova, Rusya) sözel bildiri şeklinde sunulmuştur. Araştırma sürecine sağladıkları katkıdan ötürü Prof. Dr. William B. Swann, Dr. Ashwini Ashokkumar ve Dr. Sanaz Talafar'a teşekkür ederim.

Yazışma Adresi: ¹Doç. Dr. Fatih Özdemir, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Görükle Kampüsü, 16059 Nilüfer / Bursa, psyfatihozdemir@gmail.com, ORC-ID: 0000-0003-1013-5366

Gönderim Tarihi: 04.08.2019

Kabul Tarihi: 24.09.2021

Bir sosyal grubun parçası olmanın ve grup-temelli içselleştirilen sosyal ilişkilerin içerisinde bulunmanın, bilişsel esenliği – bir diğer ifadeyle yaşam doyumunu – olumlu bir şekilde etkilediği ilgili literatürde yürütülen çalışmalarca desteklenmektedir (örn., Wakefield ve ark., 2017). Bu olumlu ilişki grup üyesi olmanın kişiye sağladığı faydalarla açıklanmaktadır. Kimlik-temelli kuramlara göre (Swann, Gomez, Seyle, Morales ve Huici, 2009; Tajfel ve Turner, 1979) sosyal grup üyeliğinden edinilen bilgi ve bu gruba ilişkin bilişsel bağlılık kişiye sosyal bağlamda kendini nasıl tanımlayacağı ve kişiler arası ya da gruplar arası ilişkilerini nasıl düzenleyeceği konusunda yardımcı olmakta ve sosyal düzene ilişkin algılanan belirsizliği azaltmaktadır. Sosyal grubun bir parçası olmak benlik ve toplum arasındaki boşluğu ortadan kaldırmakta ve bireye sosyal destek sağlamaktadır (Deci ve Ryan, 2002). Bu bağlamda sosyal grup üyeliğinin bireylerde psikolojik ve fizyolojik sağlığı desteklediği, olumsuz yaşam şartlarına yönelik kişisel direnci artırdığı ve kişinin kendi yaşamına ilişkin bilişsel değerlendirmelerini daha olumlu hale getirdiği bilinmektedir (Merz ve Huxhold, 2010; Myers, 2000).

Literatür, sosyal grup üyeliğiyle açıkladığı psikolojik çıktıları sıklıkla Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) çerçevesinde tartışmış ve iç-grupla özdeşleşme halinin uçlara kaymasını olumsuz çıktılarla ilişkilendirmiştir (örn., Hatvany, Burkley ve Curtis, 2017). Etnik kimliğini Türk olarak tanımlayan bir örnekte yürütülen bu çalışma ise, görece yeni bir yaklaşım olan Kimlik Kaynaşımı Kuramı (Swann ve ark., 2009) çerçevesinde, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi incelemekte ve Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerleri içselleştirme halinin bu ilişkideki aracı rolünü yol analiziyile (path analysis) test etmektedir. Aracılı bir model önerilmesinin sebebi ise literatürün çoğunlukla basit, çok değişkenli ya da hiyerarşik regresyon analizleriyle sosyal grup-temelli süreçler ve yaşam doyumunu arasındaki doğrudan ilişkilere odaklanması ve olası dolaylı ilişkileri göz ardı etmesidir. Bu çalışmada önerildiği gibi, sosyal grupla (Türk toplumuyla) kimlik kaynaşımı ve grup kültüründe baskın olan olumlu ya da olumsuz değerleri içselleştirme hali arasındaki bağ yaşam doyumuyla ilişkili olabilir. Fakat önerilen bu aracılı modelde birlikte, Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerleri net bir şekilde saptamak bir gereklilik haline gelmektedir. Bu nedenle temel araştırma öncesi, etnik kimliğini Türk olarak tanımlayan katılımcılarla öncelikle bir pilot çalışma yürütülmüş ve önerilen model kapsamında test edilecek olumlu ve olumsuz nitelikteki değerler (sırasıyla, diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve cinsiyetçilik) belirlenmiştir. Ardından temel çalışma gerçekleştirilmiştir.

Yaşam Doyumu

Bazı araştırmacılar tarafından mutlulukla eş anlamlı bir terim olarak tanımlanan öznel esenlik, duygu durumuna ek olarak aile, iş hayatı, ilişkiler ve sağlık gibi hayatın farklı alanlarında bireyin sahip olduğu mevcut yaşam şartlarına yönelik bilişsel değerlendirmeleri ve bu algısal değerlendirmeler neticesinde şekillenen genel yaşam doyumunu içeren kapsayıcı bir kavramdır (Diener, 1984; Diener ve Ryan, 2009). Literatürdeki yaklaşımla tutarlı olarak (Peterson, Park ve Seligman, 2005; Wakefield ve ark., 2017) bu çalışmada, bireyin kendi yaşam koşulları hakkında yaptığı bütüncül değerlendirmelerle şekillenen yaşam doyumunu değişkeni, öznel esenliğin bilişsel kısmını değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Bir başka husus ise kişinin sahip olduğu nesnel koşulların, yaşam doyumunu her zaman öngörememesidir (Proctor, 2014). Öznel sosyal karşılaştırmalar, öz-değerlendirmeler ve algılanan yaşam şartlarına yönelik birey-temelli atıflar ile şekillenen yaşam doyumunu açıklamak amacıyla araştırmacılar, sıklıkla bilişsel ve algısal süreçlere odaklanmaktadır (Diener, 2000; Lyubomirsky, 2001). Sosyal grup üyeliğinin sağladığı bilgi ve bağlılıktan türeyen ve benliğin bir parçası haline gelebilen grup-temelli kimlik ise bu algısal süreçlerde etkili olmaktadır.

İlgili araştırmalar sosyal grubun bir parçası olma ve yaşam doyumunu arasında olumlu bir ilişki olduğunu ve sosyal gruplarla içselleştirilmiş ilişkilere sahip bireylerin daha mutlu, sağlıklı ve uzun bir yaşam sürdürdüğünü bulmuşlardır (örn., Wilson ve ark., 2007). Fakat grup-temelli baskın kimlik özelliklerinin olumlu ve olumsuz niteliklerine bağlı olarak, sosyal grubun bir parçası olma ve yaşam doyumunu arasındaki olumlu ilişkinin bir farklılık gösterip göstermediği incelenmesi gereken konudur. Bu bağlamda araştırma, pilot çalışmada saptanan ve Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerlerin (sırasıyla, diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve cinsiyetçilik), Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye ne yönde aracılık ettiğini test etmektedir. Araştırmanın temel beklentisi, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımının, Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerlerin içselleştirilmesini artırabileceği ve bu durumun ise yaşam doyumunu destekleyebileceğidir. İlginç olan beklenti olumsuz olarak nitelendirilen sosyal grup-temelli bir değer, o sosyal grup kültüründe baskın olması ya da o sosyal grubun kimliğini tanımlıyor olması sebebiyle, sosyal grupla kimlik kaynaşımını kişilerin yaşam doyumunu artırabilecek olmasıdır. Yaşam doyumunu destekleyen bu ilişki sosyal grup üyeliğinin ve grup-temelli baskın kimlik özelliklerinin sosyal bağlamda kişiye sağladığı anlam ve amaçlarla açıklanabilir (Cohen, 2004).

Kuramsal Çerçeve: Kimlik Kaynaşımı Kuramı

Sosyal grup-temelli süreçler ve yaşam doyumunu arasındaki olası ilişki çoğunlukla Sosyal Kimlik Kuramıyla (Tajfel ve Turner, 1979) ve grup-temelli kimlikle özdeşleşme halini içeren iç-grup özdeşleşmesi kavramıyla test edilmekte ve sosyal grupla yüksek seviyede özdeşleşme hali, olumsuz psikolojik çıktılarla ilişkilendirilebilmektedir. Kimlik Kaynaşımı Kuramı (Swann ve ark., 2009) çerçevesinde tartışılan ve birey-temelli ve grup-temelli kimliklerin ilişkili ve bir olma halini içeren kimlik kaynaşımı kavramı ise sosyal grup-temelli süreçleri anlamlandırmak amacıyla kullanılan görece yeni bir yaklaşımdır. Bu çalışma iki kuramın farkını veri-temelli test etmemektedir, fakat Kimlik Kaynaşımı Kuramını literatürde sıklıkla kullanılan Sosyal Kimlik Kuramıyla anlamsal olarak karşılaştırmakta ve bu karşılaştırmalar üzerinden kimlik kaynaşımı kavramını netleştirmekte fayda vardır.

Sosyal Kimlik Kuramı grup-temelli ve birey-temelli kimliklerin ayırımına dikkat çekerek, grup-İçi ya da gruplar arası süreçleri etkin sosyal kimlik ve edilgen bireysel kimlik ilişkisiyle açıklamaktadır (Levine ve Crowther, 2008; Tajfel ve Turner, 1979; Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell, 1987). Bu kurama göre, grup kimliğini oluşturan baskın ya da prototipik grup özellikleri ve bu özelliklere dayanan soyut bağlar grup üyelerini bir arada tutmaktadır (Hogg, 1993; Hogg ve Hardie, 1991). Kimlik Kaynaşımı Kuramı ise bireysel ve sosyal kimliklerin aynı anda etkin ve işlevsel olarak birbirine eşit olabileceğini ve etkin bireysel ve grup-temelli kimlikler arasındaki geçirgenliğin kişilerde gruba ait olma halini kuvvetlendireceğini önermektedir (Swann, Jetten, Gomez, Whitehouse ve Bastian, 2012). Ek olarak, grup kimliğini oluşturan baskın ya da prototipik grup özelliklerinin ve bu özelliklere dayanan soyut bağların yanı sıra, grup üyeleri arasında gerçekleşen bireysel ilişkiler üyeler arası çekimi ve aidiyet duygusunu desteklemektedir (Swann ve ark., 2012). İki kuram arasındaki bir diğer fark ise, iç-grup özdeşleşmesi sosyal bağlam bağıntılı bir değişken olarak literatürdeki ilgili araştırmalarda test edilirken, kimlik kaynaşımı görece daha sabit ve yerleşmiş bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Gomez ve ark. (2017) kimlik kaynaşımını benlik ve grup arasında gerçekleşen ayrılmaz bir bağ hissi olarak nitelendirmektedir.

Kısaca, kimlik kaynaşımı kavramı kişinin üyesi olduğu sosyal grupla bilişsel olarak bir olma (kaynaşma) halini ve bu sosyal gruba ilişkin hissettiği yüksek düzeyde aidiyet duygusunu ifade ederken, bu süreçte birey-temelli ve grup-temelli kimliklerin birbiriyle etkileşimine ve grup üyeleri arasındaki güçlü ve görece sabit bağlara dikkat çekmektedir. “Sosyal gruba yönelik hissedilen yüksek düzeyde aidiyet” ya da “sosyal grup-

la kurulan güçlü bağlar” gibi bir önceki cümlede geçen ifadeler, aşırı iç-grup özdeşleşmesi kavramını okuyucunun zihnine getirebilir, fakat kimlik kaynaşımı ve aşırı iç-grup özdeşleşmesi kavramlarının birbirinden farklı kavramlar olduğu ampirik çalışmalarla desteklenmektedir (örn., Buhrmester ve ark., 2012; Gomez ve ark., 2011; Swann ve ark., 2014). Örneğin Özdemir ve Özkan (2020) tarafından yürütülen bir çalışmada, kimlik kaynaşımı iç-gruplar yararına sergilenen aşırı fedakâr davranışlarda bulunma eğilimiyle pozitif yönde ilişkiliken, iç-grup özdeşleşmesi bu eğilimi yordamada yetersiz kalmıştır.

Bir sosyal grupla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumunu arasındaki ilişki literatürde yürütülen çalışmalarca henüz netleşmemiştir. Fakat hayatı ve ilişkileri anlamlandırma, bir amaç kazandırma ya da güvenlik ve sosyal destek ihtiyaçlarını karşılama gibi bir sosyal grubun parçası olmanın bireye sağladığı faydalar dikkate alındığında, sosyal grupla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumunu arasında olumlu bir ilişki olması öngörülebilir. Sosyal gruba yönelik hem bireysel hem grup-temelli kimliklerle şekillenen aidiyet ve grup üyeleri arasındaki derin bağlar ise kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumunu arasındaki olumlu ilişkiyi güçlendirebilir. Bu araştırma belirtilen öngörülerin yanı sıra, kimlik kaynaşımı yaşanan sosyal grubun kültüründe baskın olan içselleştirilmiş değerlerin olumlu ve olumsuz niteliklerine odaklanmakta ve bu değerler aracılığıyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumunu arasındaki olumlu ilişkinin gerçekleşeceğini önermektedir. Bir diğer ifadeyle, olumlu ya da olumsuz niteliğinden bağımsız olarak, bir sosyal grupla kimlik kaynaşımı o grubun kimliğinde baskın olan değerleri içselleştirme halini artırabilir ve bu durum kişilerin yaşam doyumunu destekleyebilir. Bu durumun nedeni ise sosyal grubun kimliğini şekillendiren ve kişi tarafından içselleştirilen olumlu ve olumsuz nitelikteki değerlerin ait olma ihtiyacını karşılama, belirgin bir kimliğe sahip olma ya da sosyal bağlamı anlamlandırma gibi kişiye sağladığı faydalarla açıklanabilir.

Türk Toplumunun Bir Parçası Olmak ve Türk Kültüründe Baskın Olan Değerler

Değerler sosyal grup kimliği kavramının içini dolduran ve grup üyelerinin “ben kimim” ya da “biz kimiz” gibi soruları yanıtlayabilmesini sağlayan önemli unsurlardır. Bir sosyal grupla yaşanan kimlik kaynaşımı seviyesinin artması, grup-temelli değerlerin bireysel ve sosyal kimliğin bir parçası olarak algılanmasını sağlamaktadır (Swann ve ark., 2012). Bir diğer ifadeyle, bir sosyal grupla kimlik kaynaşımı yaşayan kişiler, o grup kültüründe baskın olan değerleri içselleştirerek benlik ve sosyal grup arasındaki boşluğu azaltmaktadır. Fakat bu baskın değerlerin algılanan olumlu ya da olumsuz

nitelikleri literatürdeki çalışmalar tarafından ihmal edilmektedir. Bu araştırma kapsamında test edilen konu ise kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumu arasındaki öngörülen olumlu ilişkide olumlu ve olumsuz nitelikteki baskın değerlerin bir fark yaratıp yaratmayacağıdır.

Bu araştırmanın pilot çalışmasında, Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerler sırasıyla diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve cinsiyetçilik olarak saptanmıştır. Bu bulgu Hofstede'in kültür boyutları (2001; 2011) ve Türkiye'nin bu boyutlarda elde ettiği skorlarla uyumludur. "Bireysellik (individualism)" kültür boyutu kişilerin grup olarak hareket etmeye kıyasla bireysel hareket etmeyi ne ölçüde tercih ettiklerini göstermektedir. Türk toplumu bu kültür boyutunda elde ettiği düşük skorla (%37) toplulukçu toplumlar arasında yer almaktadır. Bir diğer ifadeyle toplumla bütünleşme, uyum, yakın ilişkiler, bireysel kazançlara kıyasla grup-temelli çıkarların daha önemli algılanması, sadakat ve ilişkisel bağlar Türk toplum yapısının önemli bir parçasıdır. "Güç aralığı (power distance)" kültür boyutu ise toplumda tüm bireylerin eşit olmadığını, toplum içerisinde var olan güç dağılımını ve özellikle dezavantajlı bireylerin eşit olmayan bu güç dağılımını ne ölçüde kabul ettiğini ifade etmektedir. Türk toplumu Hofstede'in güç aralığı kültür boyutunda yüksek bir skora (%66) sahiptir ve hiyerarşik, bağımlı ve otoriter ilişkilere dayalı düzen, toplum içerisinde farklı bağlamlarda yaygın olarak görülmektedir. Bu bağlamların başında ise cinsiyetçilik-temelli ve ataerkil bir yapıya sahip kadın/erkek ilişkileri gelmektedir. Türk toplumunun "belirsizlikten kaçınma (uncertainty avoidance)" kültür boyutunda sahip olduğu yüksek skor (%85) ise belirsizliğe toleransın ve yeniliklere açıklığın toplumda oldukça düşük olduğunu ve bu sebeple kişilerin kolektif, geleneksel ve ataerkil ilişkileri ve öğretileri daha fazla içselleştirdiğini destekler niteliktedir.

Karşılıklı sorumluluklara dayanan ilişkisel değerlerin ve kişiler arası güçlü bağların Türk kültüründe önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir (örn., İmamoğlu ve İmamoğlu, 1992; Kağıtçıbaşı, 1984; 1990; Mayer, Trommsdorff, Kağıtçıbaşı ve Mishra, 2012). Türk örnekleme yürütülen bazı çalışmalara göre kişiler arası maddiyat-temelli bağlılık azaldığında bile, duygusal bağlar ve ilişkiler önemini korumuştur (örn., İmamoğlu ve İmamoğlu, 1992; İmamoğlu ve Kılıç, 1999). Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu (2002) tarafından Türk örnekleme yürütülen başka bir çalışmada ise diğer insanları önemsemek, sosyal bağlarla inşa eğilen benlik ve güçlü duygusal bağlar, grup üyeleri arasında uyumu sağlamak, sadakat ve yardımseverlik gibi ilişkisel yönelimler en önemli değerler olarak bulgulanmıştır. Fakat diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi demografik değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Ör-

neğin kadınlar, ilişkisel değerleri erkeklere kıyasla daha fazla içselleştirmektedir (örn., İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; 2004). Cinsiyet-temelli bu fark kadına ve erkeğe atfedilen farklı toplumsal cinsiyet rolleriyle ve kadınların erkeklere kıyasla daha toplulukçu bir bakış açısına ve ilişkisel bir benlik yapısına sahip olmasıyla açıklanmaktadır. İmamoğlu'nun denge modeli (1998; 2003) ise, bireylerin diğer insanlarla ilişkide olma gereksinimine sahip olduğunu ve sağlıklı bir benlik gelişimi için bu ihtiyacın tatmin edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Denge modeli kapsamında yürütülen çalışmalar dikkate alındığında, bu çalışmada test edilen diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve yaşam doyumu arasında ilişkinin olumlu olması öngörülebilir.

Diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve ilişkisel değerlerin yanı sıra, cinsiyetçilik ve ataerkil değerler Türk kültürünü tanımlayan diğer temel özellikler arasında yer almaktadır (örn., Glick, Sakallı-Uğurlu, Ferreira ve deSouza, 2002; İlkaracan, 1998). Erkek-egemen cinsiyetçi yaklaşımı Türk toplumunda bulunan tüm gelir sınıflarında ve sosyal, ekonomik, politik ve askeri alanlarda gerçekleşen farklı uygulamalarda görmek mümkündür (örn., Müftüler-Baç, 2012; Sakallı-Uğurlu ve Özdemir, 2017). Erkek ve kadın kavramlarına ilişkin Türk toplumundaki kalıpyargılar konusunda yürütülen güncel bir çalışmada (Sakallı-Uğurlu, Türkoğlu ve Kuzlak, 2018), "erkek" kavramı güçlü, hırslı, mantıklı, cesur, koruyucu, çalışkan, bağımsız, zeki ve dominant gibi yeterlilik, üstünlük ve baskınlık belirten sıfatlarla tanımlanırken, "kadın" kavramı duygusal, kırılgan, sevecen, anaç, duyarlı, fedakâr, merhametli, çekici ve bağımlı gibi ilişkisellik-temelli ve zayıflık belirten tamamlayıcı (ikincil) sıfatlarla ilişkilendirilmiştir. Bu bulgunun Türk katılımcılarla yürütülen daha önceki çalışmalarla (örn., Başaran, 1974; Sunar, 1982) tutarlı olması, Türk kültüründe cinsiyetçi ve ataerkil değerlerin etkinliğinin değişmediğinin bir göstergesidir.

Cinsiyetçiliğin Türk kültüründeki etkinliği ya da baskınlığı değişmeye de cinsiyetçi tutumların dışı vurumu zamanla farklılaşmaktadır (örn., Sakallı-Uğurlu, 2002). Bunun nedeni ise kişilerin cinsiyetçi tutum ve davranışlardan vazgeçememesi, ancak bazı cinsiyetçi tutumları açık bir şekilde sergileyememeleri ve bu tutumları üstü kapalı bir şekilde ifade etmeleriyle açıklanmaktadır. Bu bağlamda düşmanca cinsiyetçilik (hostile sexism) kadına yönelik yanlış, esnek olmayan ve önyargılı genellemelere dayalı açıkça sergilenen olumsuz bir tutumu ifade etmekte ve baskıcı ataerkillik, kadın ve erkek arasındaki algılanan farkları kadını değersizleştirerek abartma ve kadını bir seks objesi olarak görme eğilimlerini içermektedir (Sakallı-Uğurlu, 2002). Korumacı cinsiyetçilik (benevolent sexism) ise kadının yüceltil-

mesi, korunması ya da sevilmesi gibi görünürde olumlu tutumları içerse de temelde, kadının erkeğe kıyasla zayıf, güçsüz ve düşük bir statüde olduğunu destekleyerek düşmanca cinsiyetçilikle birlikte geleneksel cinsiyet rollerini kuvvetlendirmektedir (Glick ve Fiske, 1996; 2001). Türk örneklerde yürütülen çalışmalarda cinsiyet-temelli farklara odaklanıldığında, kadınlara kıyasla erkeklerin daha güçlü düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu belirlenmiştir, fakat korumacı cinsiyetçilik değişkeni test edildiğinde erkeklerin daha güçlü korumacı cinsiyetçi tutumlar sergilediği ya da kadın ve erkeklerin benzer seviyelerde korumacı cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu gibi farklı bulgular saptanmıştır (örn., Sakallı-Uğurlu, 2002; Sakallı-Uğurlu ve Özdemir, 2017). Korumacı cinsiyetçilik değişkeninde cinsiyet-temelli anlamsız farkın nedeni ise düşmanca cinsiyetçiliğe kıyasla korumacı cinsiyetçiliğin olumsuz etkilerinin özellikle kadınlar tarafından daha zor fark edilmesi ve algılanan olumlu yönleri sebebiyle daha fazla desteklenmesidir. Bu açıklamayla paralel olarak bir başka çalışmada, kadın ve erkek örneklerde korumacı cinsiyetçiliğin var olan düzeni meşrulaştırma eğilimini artırdığı ve bu durumun yaşam doyumunu desteklediği saptanmıştır (Connelly ve Heesacker, 2012).

Bu araştırmanın pilot çalışması Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerleri sırasıyla diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve cinsiyetçilik olarak saptamıştır. Bu saptama, makalenin literatür taramasında belirtilen Türk kültürüne ilişkin çalışmaların bulgularıyla tutarlıdır.

Çalışmaya Genel Bakış ve Önerilen Yapısal Eşitlik Modeli

Bir sosyal grubun parçası olma ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkinin olumlu olduğu literatürdeki ilgili çalışmalarca Sosyal Kimlik Kuramı ve iç-grup özdeşleşmesi kavramı üzerinden sıklıkla çalışılmakta ve bu olumlu ilişki sosyal bağlamı anlamlandırma ya da sosyal destek gibi sosyal grup üyeliğinin kişiye sağladığı faydalarla açıklanmaktadır (Cohen, 2004; Wakefield ve ark., 2017; Wilson ve ark., 2007). Ancak bu bulgunun aksine bazı çalışmalarda yüksek düzeylerde gerçekleşen iç-grupla özdeşleşme hali, bireysel kimliğin yitirilmesi (depersonalization) gibi olumsuz psikolojik çıktılarla ilişkilendirilmektedir (örn., Hatvany, Burkley ve Curtis, 2017). Literatürdeki farklı bulgular dikkate alınarak bu çalışmada, sosyal grup-temelli süreçleri açıklamak amacıyla kullanılan ve bu süreçlerde birey-temelli ve grup-temelli kimliklerin aynı anda etkin ve birbiriyle ilişkili olabileceğini önermesi yönüyle Sosyal Kimlik Kuramından ayrıışan Kimlik Kaynaşımı Kuramı (örn., Buhrmester ve ark., 2012; Gomez ve ark., 2011; Özdemir ve Özkan, 2020; Swann ve ark., 2014) temel yak-

laşım olarak benimsenmektedir. Bu yönüyle, etnik kimliğini Türk olarak tanımlayan üniversite öğrencileriyle yürütülen bu araştırma Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumunu arasındaki olası olumlu ilişkiyi incelemekte ve literatür bulgularını görece yeni ve farklı bir yaklaşımla test etmektedir.

Literatürdeki çalışmalar çoğunlukla basit, çok değişkenli ya da hiyerarşik regresyon analizlerinden faydalanarak sosyal grup-temelli süreçler ve yaşam doyumunu arasındaki doğrudan ilişkilere odaklanmakta ve olası dolaylı ilişkileri göz ardı ederek, gerçekleşen sürece ilişkin yeterli bilgi sağlayamamaktadır. Bu araştırma ise Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumunu arasındaki olumlu ilişkinin Türk kültüründe baskın olan değerlerin içselleştirilmesi üzerinden gerçekleşeceğini önermekte ve diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve cinsiyetçilik olarak pilot çalışmada belirlenen ve Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerlerin bu ilişkiye ne yönde aracılık ettiğini yol analiziyle incelemektedir. Sosyal gruptaki baskınlığı ve kişi tarafından içselleştirilmesi yönüyle niteliksel farklarına rağmen bu değerlerin yaşam doyumunu desteklemesi beklenmektedir.

Bir diğer husus ise, araştırma kapsamında test edilen bazı değişkenlerde literatürde yürütülen çalışmalarca cinsiyet-temelli anlamlı farklar bulunmasıdır. Örneğin Türk örneklerde yürütülen çalışmalar, erkeklerle kıyasla kadınların toplulukçu bir bakış açısına ve ilişkisel bir benlik yapısına sahip olduklarını ve ilişkisel değerleri daha fazla içselleştirdiklerini saptamıştır (örn., İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; 2004). Cinsiyetçilik bağlamında yürütülen çalışmalar ise kadınlara kıyasla erkeklerin daha güçlü düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olduklarını saptarken, korumacı cinsiyetçilik değişkeninde erkeklerin daha yüksek skorlara sahip olduğuna ya da cinsiyet-temelli anlamsız farklara işaret etmiştir (örn., Sakallı-Uğurlu, 2002; Sakallı-Uğurlu ve Özdemir, 2017). Korumacı cinsiyetçilik değişkeninde saptanan cinsiyet-temelli anlamsız bulgular örneklemin (özellikle örnekleme yer alan kadınların) düşük eğitim seviyesi ve korumacı cinsiyetçiliğe ilişkin düşük farkındalık düzeyiyle açıklanmaktadır. Bu araştırma kapsamında kullanılacak ölçüm araçlarının ve edinilecek bulguların geçerlik ve güvenilirliğini desteklemek amacıyla cinsiyet-temelli farklar ve bu farkların literatür bulgularıyla olan tutarlılığı test edilmektedir. Literatür bulguları ve test edilen değişkenler arası olası ilişkiler dikkate alındığında, bu çalışma kapsamında test edilen hipotezler şöyle sıralanmaktadır:

Hipotez 1. Yaşam doyumunu, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı, diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi, düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik değiş-

kenlerinde cinsiyet-temelli anlamlı farklar beklenmektedir. Daha açık bir ifadeyle, erkeklere kıyasla kadınların kendi yaşamlarına yönelik yaptıkları bilişsel değerlendirmelerin daha olumlu, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı halinin daha güçlü ve diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yöneliminin daha yüksek olması; kadınlara kıyasla erkeklerin düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik tutumlarının daha kuvvetli olması beklenmektedir.

Hipotez 2. Türk toplumuyla kimlik kaynaşımının artması Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerleri (sırasıyla, diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve cinsiyetçilik) içselleştirme halini artıracak ve bu durum, yaşam doyumunu yükseltecektir. Daha açık bir ifadeyle, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı skorları yüksek olan kişilerin, diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yönelimi ve düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik tutumları artacak ve bu durumda, kişilerin kendi yaşamlarına yönelik yaptıkları bilişsel değerlendirmeleri içeren yaşam doyum algıları – bir diğer ifadeyle bilişsel esenlikleri – yükselecektir.

Literatürde yürütülen çalışmaların önerdiği genel kurala göre p değerinin istatistiksel olarak anlamsız ($p > .05$); χ^2/df oranının 5'ten düşük; GFI ve AGFI değerlerinin .85'ten yüksek; NFI ve CFI değerlerinin .90'dan yüksek; RMSEA değerinin ise .08'den düşük olması önerilen modelin veriye iyi bir uyum sağladığını belirtmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Özdemir, Tekeş ve Öner-Özkan, 2019; Sharma, Mukherjee, Kumar ve Dillon, 2005). Belirtilen bu eşik değerler, araştırma kapsamında önerilen ve test edilen aracılı model değerlendirilirken dikkate alınacaktır.

Pilot Çalışma Yöntem

Örneklem

Pilot çalışmaya etnik kimliğini Türk olarak tanımlayan ve lisans düzeyinde eğitim gören 364 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların 257'si kadın (%70.6) ve 107'si erkektir (%29.4). Örneklem yaş aralığı 18-33 arasında değişirken, yaş ortalaması 22.24 ($S = 2.80$) yıldır. Katılımcıların gelir düzeyi ise heterojen bir dağılım göstermiş ve algılanan sosyo-ekonomik statü ortalaması "en alt statü" ve "en üst statü" arasında değişen 7'li Likert tipi tek maddeli ölçekte 4.31 ($S = .97$) olarak saptanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Açık Uçlu Kültürel Değer Soruları. Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerleri saptamak amacıyla, iki adet açık uçlu soru araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve katılımcılara yöneltilmiştir.

Bu sorular "Sizce, Türk kültüründe baskın olan olumlu nitelikteki değerler nelerdir?" ve "Sizce, Türk kültüründe baskın olan olumsuz nitelikteki değerler nelerdir?" şeklindedir. Açık uçlu soruların araştırmada yer almasının bir diğer nedeni ise Türk kültüründe baskın olan, fakat araştırmacının öngöremediği ve bu sebeple kültürel değer havuzuna ve araştırmaya dâhil edilmeyen değerlerin olup olmadığını saptamaktır.

Kültürel Değer Havuzu. Literatürde yürütülen ilgili çalışmalar ve geliştirilen ölçekler dikkate alınarak araştırmacı tarafından oluşturulan ve 42 adet değeri içeren kültürel değer havuzu, test edilen değerlerin ne ölçüde Türk kültürüyle ilişkili algılandığını saptamak amacıyla kullanılmıştır. Kültürel değer havuzunda yer alan 42 değer ve bu değerlere ilişkin ortalama ve standart sapma skorları makalenin ekler kısmında bulunmaktadır. Katılımcılar "kesinlikle ilişkisiz" ve "tamamen ilişkili" arasında değişen 7'li Likert ölçümünü kullanarak her bir değer için, Türk kültürüyle ilişkisini belirtmiştir. Yüksek skorlar o değer için Türk kültürüyle ilişkili olarak algılandığını göstermektedir.

İşlem

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi (ODTÜ-UEAM) etik kurul onayı alındıktan sonra araştırma verisi, *QUALTRICS* yazılımı üzerinden çevrimiçi (online) ortamda toplanmıştır. Bilgilendirme ve gönüllü onam formuyla araştırmanın içeriği katılımcılara açıklanmış ve gönüllü katılımın önemi vurgulanmıştır. Sırasıyla demografik bilgi formu, açık uçlu kültürel değer soruları ve kültürel değer havuzu maddelerini içeren ölçüm envanteri yanıtlandıktan sonra katılım sonrası bilgilendirme formuyla katılımcılara, araştırmaya ilişkin detaylı bir açıklama yapılmıştır. Ölçüm envanterinin cevaplanması ortalama 20 dakika sürmüştür, çalışmaya katılan öğrencilere katılımlarından ötürü final notlarına eklenmek üzere ekstra puan verilmiştir.

Bulgular

Açık uçlu kültürel değer soruları kullanılarak, Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerlerin neler olduğu katılımcılara sorulmuştur. Örneklemi oluşturan 364 katılımcının Türk kültürüyle en sık ilişkilendirdiği olumlu nitelikteki değerler sırasıyla misafirperverlik ($n = 228$), yardımseverlik ($n = 226$) ve diğer insanlarla ilişkide olma ($n = 191$) iken, en sık ilişkilendirdiği olumsuz nitelikteki değerler sırasıyla cinsiyetçilik ($n = 233$), erkek egemenliği ($n = 201$) ve bağınazlık ($n = 122$) olarak saptanmıştır. Belirtilen diğer olumlu ve olumsuz nitelikteki değerler ve ifade edilme sıklıkları Ek Tablo 1'de sunulmaktadır.

Değerler arası anlamlı bir gruplama yapılabileceğini saptamak amacıyla, kültürel değer havuzunda bulunan ve Türk kültürüyle ilişkisi ölçülen 42 değer açıklayıcı faktör analizi yöntemiyle test edilmiştir. Analiz bulguları 2 alt-faktörlü bir yapı önermektedir; $KMO = .92$, $\chi^2(861) = 7127.62$, $p < .001$. İlk boyuta yüklenen 19 değer incelendiğinde, açık uçlu kültürel değer sorularında katılımcılar tarafından olumsuz nitelikte olduğu belirtilen benzer değerlerin varlığı fark edilmiş ve bu sebeple boyut, “Olumsuz nitelikteki değerler” olarak isimlendirilmiştir. Varyansın %26.97’sini .82 iç-tutarlılık güvenirliliğiyle açıklayan bu boyutta, en yüksek madde yükü skoruna sahip değerler sırasıyla ataerkil değerler (.75), erkeğe atfedilen aktif ve birincil roller (.75), erkek egemenliği (.74), kadına atfedilen pasif ve ikincil roller (.71), muhafazakârlık (.70), bağnazlık (.67), hurafecilik (.66) ve saldırganlıktır (.65). İkinci boyuta yüklenen 23 değer ise çoğunlukla, açık uçlu kültürel değer sorularında katılımcılar tarafından olumlu nitelikte olduğu belirtilen değerlerden oluştuğu anlaşılmış ve bu nedenle boyut, “Olumlu nitelikteki değerler” adını almıştır. Varyansın %12.36’sını .91 iç-tutarlılık güvenirliliğiyle açıklayan ikinci boyutta, en yüksek madde yükü skoruna sahip olan değerler sırasıyla yaşlı bireylere yönelik gösterilen saygı (.71), ailevi bağlar (.68), yardımseverlik (.67), ahlak (.66), güven (.65), sadakat (.64), dürüstlük (.61) ve uyumdur (.60). Kültürel değer havuzu maddeleri ve bu maddelerin ortalama ve standart sapma skorları Ek Tablo 2’de belirtilmektedir.

Daha önce de sıklıkla vurgulandığı üzere pilot çalışmanın amacı, temel çalışmada Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye aracılık edecek ve Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki iki temel değeri belirlemektir. Bu doğrultuda, (i) açık uçlu kültürel değer sorularında Türk kültüründe baskın olarak algılanan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerlerin ifade edilme sıklıkları; (ii) kültürel değer havuzunda bulunan ve Türk kültürüyle ilişkisi ölçülen değerlerin ortalama ve standart sapma skorları; ve (iii) “olumlu nitelikteki değerler” ya da “olumsuz nitelikteki değerler” boyutlarında bu değerlerin sahip olduğu madde yükü skorları dikkate alınmıştır. Katılımcılar tarafından en sık ifade edilen ve en yüksek ortalama ve madde yükü skorlarına sahip ve Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerler sırasıyla “diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi” ve “cinsiyetçilik” olarak saptanmıştır.

Temel Çalışma Yöntem

Örneklem

Pilot çalışmada belirlenen değerlerin temel çalış-

mada test edilecek olması sebebiyle, iki çalışma arasındaki örneklem tutarlılığına dikkat edilmiş ve temel çalışmaya da etnik kimliğini Türk olarak tanımlayan, lisans düzeyinde eğitim gören ve pilot çalışmaya katılmamış 433 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların 290’ı (%67) kadın, 143’ü (%33) erkektir. Örneklemin yaş aralığı ise 18-31 arasında değişirken, yaş ortalaması 21.56 ($S = 2.46$) yıldır. Pilot çalışmada olduğu gibi, gelir düzeyi heterojen bir dağılıma sahipken, “en alt statü” ve “en üst statü” arasında değişen 7’li Likert tipi tek maddeli ölçek kullanılarak test edilen “algılanan sosyo-ekonomik statü” değişkeninin ortalaması 4.17 ($S = 1.06$) olarak saptanmıştır. Son olarak, “ilişkisel” ve “ataerkil” değerlerin Türk kültürüyle ne ölçüde ilişkili olduğu, “kesinlikle ilişkisiz” ve “tamamen ilişkili” arasında değişen 7’li Likert tipi ve tek maddeli ölçekler yardımıyla katılımcılara sorulmuştur. “İlişkisel” ve “ataerkil” değerlerin Türk kültüründe algılanan yerini ölçen bu değişkenlerin ortalamaları kadın örnekleme sırasıyla 5.58 ($S = 1.27$) ve 5.01 ($S = 1.97$) iken, erkek örnekleme bu skorlar 4.83 ($S = 1.66$) ve 4.71 ($S = 1.81$) şeklindedir.

Veri Toplama Araçları

Yaşam Doyumu Ölçeği. Bireyin kendi yaşamına ilişkin bilişsel değerlendirmelerini ölçmek amacıyla Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985; $\alpha = .87$) tarafından geliştirilen 5 maddeli ölçek, Köker (1991; $\alpha = .89$) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Bu çalışmada ise katılımcılar “kesinlikle katılmıyorum” ve “tamamen katılıyorum” arasında değişen 7’li Likert tipi ölçümüyle düşüncelerini belirtmiş ve ölçümün iç-tutarlılık güvenirliliğinin yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır ($\alpha = .95$). Ölçeğin bazı maddeleri “Birçok bakımdan hayatım idealime yakın,” “Eğer hayatımı yeniden yaşasaydım, hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim” şeklindedir. Yüksek skorlar, kişinin kendi yaşamına yönelik yaptıkları bilişsel değerlendirmelerin olumlu olduğunu, bir diğer ifadeyle yaşam doyumunun yüksek düzeyde bulunduğunu göstermektedir.

Kimlik Kaynaşımı Ölçeği. Kişinin bir sosyal grupta kimlik kaynaşımı halini test etmek amacıyla Gomez ve ark. (2011; $\alpha = .83$) tarafından geliştirilen 7 maddeli ölçek Türkçe’ye, Özdemir ve Özkan (2020; $\alpha = .92$) tarafından uyarlanmıştır. Bu çalışmada ise katılımcılardan, “kesinlikle katılmıyorum” ve “tamamen katılıyorum” arasında değişen 7’li Likert ölçeği üzerinde yanıtlarını belirtmeleri istenmiş ve ölçeğin iç-tutarlılık güvenirliliğinin yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır ($\alpha = .89$). Ölçeğin bazı maddeleri “Türk toplumu ile bir bütünlüm,” “Türk toplumu ile derin duygusal bir bağım var,” “Türk toplumu sayesinde güçlüyüm” şeklindedir. Yüksek değerler, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı halinin yüksek düzeyde olduğunu ifade etmektedir.

Dengeli Bütünleşme-Ayrışma Ölçeği. İmamoğlu (1998; 2003) tarafından Türk örnekleme geliştirilen 29 maddeli ölçek, ilişki yönelimi (16 madde; $\alpha = .80$) ve gelişme yönelimi (13 madde; $\alpha = .74$) olmak üzere iki alt-boyut içermektedir. Bu çalışmada ise katılımcıların diğer insanlarla ilişkide olma yönelimini test etmek amacıyla ölçeğin sadece ilişki yönelimi alt-boyutu kullanılmıştır. Alt-boyutta yer alan ifadeler, “kesinlikle katılmıyorum” ve “tamamen katılıyorum” arasında değişen 7’li Likert üzerinden değerlendirilmiş ve alt-boyutun iç-tutarlılık güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir ($\alpha = .89$). Alt-boyutun bazı maddeleri “İnsanlarla ilişki kurmakta güçlük çekiyorum (ters madde),” “Kendimi duygusal olarak toplumun dışında kalmış hissediyorum (ters madde)” şeklindedir. Yüksek değerler, diğer insanlarla ilişkide olma yöneliminin güçlü olduğunu ifade etmektedir.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği. Kadın cinsiyetine ilişkin olumsuz tutumları ve geleneksel cinsiyet rollerine yönelik yaklaşımı ölçmek amacıyla Glick ve Fiske (1996) tarafından geliştirilen ve düşmanca cinsiyetçilik (11 madde; $\alpha = .80$) ve korumacı cinsiyetçilik (11 madde; $\alpha = .73$) olmak üzere iki alt-boyut içeren 22 maddeli ölçek, Sakallı-Uğurlu (2002) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır (sırasıyla $\alpha = .87$, $\alpha = .78$). Bu çalışmada ise katılımcılardan, “kesinlikle katılmıyorum” ve “tamamen katılıyorum” arasında değişen 7’li Likert tipi ölçüm üzerinde görüşlerini belirtmeleri istenmiş ve yüksek düzeyde iç-tutarlılık güvenilirliği düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik alt-boyutlarında sırasıyla .94 ve .92 olarak saptanmıştır. Düşmanca cinsiyetçilik boyutunun bazı maddeleri “Kadınlar erkekler üzerinde kontrolü sağlayarak güç kazanmak hevesindedir,” “Kadınlar işyerlerindeki problemleri abartmaktadır”; ve korumacı cinsiyetçilik boyutunun bazı maddeleri “Erkekler hayatlarındaki kadına mali yardım sağlamak için kendi rahatlarını gönüllü olarak feda etmelidirler,” “Kadınlar erkekler tarafından el üstünde tutulmalı ve korunmalıdır” şeklindedir. Yüksek değerler, düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik tutumlarının güçlü olduğunu göstermektedir.

İşlem

ODTÜ-UEAM etik kurul onayıyla birlikte, Orta Doğu Teknik Üniversitesi psikoloji bölümü bünyesinde açılan ve diğer lisans programlarında eğitim gören öğrencilerin kayıt olduğu bölüm-dışı seçmeli derslerde araştırmanın duyurusu yapılmış ve araştırma verisi *QU-ALTRICS* yazılımı üzerinden çevrimiçi (online) ortamda toplanmıştır. Sırasıyla bilgilendirme ve gönüllü onam formu, demografik bilgi formu, yaşam doyumu ölçeği, kimlik kaynaşımı ölçeği, dengeli bütünleşme-ayrışma ölçeğinin ilişki yönelimi alt-boyutu, çelişik duygulu cin-

siyetçilik ölçeği ve katılım sonrası bilgilendirme formunu içeren araştırma envanterini katılımcılar ortalama 35 dakikada yanıtlamıştır. Araştırma duyurusunun yapıldığı dersin final notuna eklemek üzere, çalışmaya katılan öğrenciler sağladıkları katkıdan dolayı ekstra puan almıştır.

Bulgular

Ön Analizler

Araştırma değişkenleri bağlamında cinsiyet-temelli olası grup farklarını test etmek (*Hipotez 1*) için bootstrap tekniğinden (5000 yeniden örnekleme) faydalanarak çok değişkenli varyans analizi kullanılmış ve cinsiyetin anlamlı bir genel etkisi olduğu saptanmıştır ($F(7, 425) = 15.23, p < .001, \eta^2 = .20$). Yaşam doyumu ($F(1, 431) = 19.19, p < .001, \eta^2 = .04$), ilişki yönelimi ($F(1, 431) = 8.51, p < .01, \eta^2 = .02$), korumacı cinsiyetçilik ($F(1, 431) = 14.26, p < .001, \eta^2 = .03$), düşmanca cinsiyetçilik ($F(1, 431) = 60.87, p < .001, \eta^2 = .12$) ve ilişkisiz değerlerin Türk kültüründe algılanan yeri ($F(1, 431) = 27.45, p < .001, \eta^2 = .06$) değişkenlerinde cinsiyet-temelli anlamlı grup farkları bulgulanmıştır. İlk hipotezle tutarlı olan bu bulgulara göre, erkeklere kıyasla kadınların kendi yaşamlarına yönelik yaptıkları bilişsel değerlendirmelerin daha olumlu ($Ort._{kadın} = 4.44, S_{kadın} = 1.33$; $Ort._{erkek} = 3.82, S_{erkek} = 1.48$) ve diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yöneliminin daha yüksek olduğu saptanırken ($Ort._{kadın} = 5.35, S_{kadın} = 1.03$; $Ort._{erkek} = 5.03, S_{erkek} = 1.09$), kadınlara kıyasla erkeklerin düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik tutumlarının daha kuvvetli olduğu bulgulanmıştır (düşmanca cinsiyetçilik $Ort._{kadın} = 2.84, S_{kadın} = 1.42$; $Ort._{erkek} = 4.00, S_{erkek} = 1.50$ – korumacı cinsiyetçilik $Ort._{kadın} = 3.37, S_{kadın} = 1.48$; $Ort._{erkek} = 3.95, S_{erkek} = 1.57$). Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ($F(1, 431) = .335, p = .563$) ve ataerkil değerlerin Türk kültüründe algılanan yeri ($F(1, 431) = 2.25, p = .135$) değişkenlerinde ise cinsiyet-temelli anlamlı bir fark görülmemiştir.

Değişkenler arası diğer betimleyici bulgular dikkate alındığında, kadın ve erkek katılımcı örneklemlerinde yaşam doyumu değişkeninin Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı, ilişki yönelimi ve korumacı cinsiyetçilik değişkenleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Ek olarak her iki cinsiyet grubunda, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ilişki yönelimi, korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçilik değişkenleriyle pozitif yönde bir ilişki göstermektedir. Kadın ve erkek örneklemlerde araştırma değişkenlerine ilişkin ön bulgular Tablo 1’de sunulmaktadır.

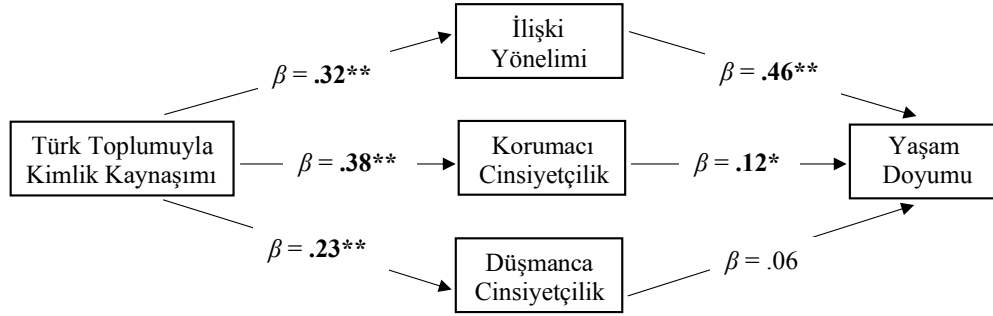

Tablo 1. Kadın ve Erkek Örneklerde Ön Bulgular

Değişkenler	Kadın (n = 290)		Erkek (n = 143)		Korelasyonlar						
	Ort. (S)	Ort. (S)	1	2	3	4	5	6	7		
1. Yaşam doyumu	4.44 (1.33) _a	3.82 (1.48) _b	-----	.23**	.40**	.17*	-.02	.28**	-.10		
2. Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı	4.27 (1.53) _a	4.17 (1.89) _a	.21**	-----	.31**	.35**	.23**	.33**	-.01		
3. İlişki yönelimi	5.35 (1.03) _a	5.03 (1.09) _b	.50**	.33**	-----	.03	-.07	.26**	-.13		
4. Korumacı cinsiyetçilik	3.37 (1.48) _a	3.95 (1.57) _b	.14*	.41**	.11	-----	.43**	.12	.07		
5. Dışmanca cinsiyetçilik	2.84 (1.42) _a	4.00 (1.50) _b	.04	.28**	-.06	.57**	-----	.13	.27**		
6. Türk kültüründe ilişkisel değerler	5.58 (1.27) _a	4.83 (1.66) _b	.25**	.31**	.23**	.01	.09	-----	.33**		
7. Türk kültüründe ataerkil değerler	5.01 (1.97) _a	4.71 (1.81) _a	.14*	-.01	.07	-.06	-.04	.28**	-----		

Not. Cinsiyet karşılaştırmaları ‘a’ ve ‘b’ harfleriyle gösterilmiştir; aynı satırdaki farklı harfler cinsiyet-temelli anlamlı grup farkını ($p < .01$) ifade etmektedir. Kadın katılımcı örneklerindeki korelasyonlar alt-üçgende, erkek katılımcı örneklerindeki korelasyonlar ise üst-üçgende gösterilmektedir. Ölçümler ‘1 = kesinlikle katılmıyorum’ ve ‘7 = tamamen katılıyorum’ arasında değişen 7’li Likert tipi ölçekler kullanılarak yapılmıştır.

** $p < .01$; * $p < .05$

Notlar. ** $p < .01$, * $p < .05$, $n = 433$

-Türk toplumuyla kimlik kaynaşımının yaşam doymumu üzerindeki dolaylı etkisi anlamlıdır, $B = .15$; $SH = .03$; $t = 5.96$.

-Önerilen aracılı model veri setine iyi bir uyum göstermekte; $\chi^2(2, n = 433) = 4.04$, $p = .133$, $\chi^2/df = 2.02$, $GFI = .99$, $AGFI = .97$, $NFI = .99$, $CFI = .99$, $RMSEA = .05$, %90 GA [.00, .118] ve yaşam doymumu değişkeninin %24'lük varyansını açıklamaktadır.

-Korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçilik arasındaki hata varyansı serbest bırakılmıştır ($\beta = .45$, $t = 9.35$).

-İlişki yönelimi ve düşmanca cinsiyetçilik arasındaki hata varyansı serbest bırakılmıştır ($\beta = -.15$, $t = -3.81$).

Şekil 1. Aracılı Model ve Yol Analizi (Path Analysis) Bulguları

Aracılı Model Testi

Araştırmada önerilen aracılı model (Hipotez 2), LISREL 9.10 programı kullanılarak yol analiziyle test edilmiştir. Şekil 1'de gösterildiği üzere, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doymumu arasındaki ilişkiye Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerleri (sırasıyla, diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve cinsiyetçilik) içselleştirme hali tam aracılılık (full mediation) etmiştir ($B = .15$; $SH = .03$; $t = 5.96$). İkinci hipotezle tutarlı olan bu bulguya göre Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı arttıkça, diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yönelimi ve korumacı cinsiyetçi tutumlar güçlenmiş ve bu durum kişilerin yaşam doymumunu desteklemiştir. Ek olarak Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı düşmanca cinsiyetçi tutumları pozitif yönde yordamış, ancak düşmanca cinsiyetçilik ve yaşam doymumu arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır. Önerilen aracılı model veri setine iyi bir uyum göstermiş; $\chi^2(2, n = 433) = 4.04$, $p = .133$, $\chi^2/df = 2.02$, $GFI = .99$, $AGFI = .97$, $NFI = .99$, $CFI = .99$, $RMSEA = .05$, %90 GA [.00, .118] ve yaşam doymumu değişkeninin %24'lük varyansını açıklamıştır. Değişkenler arası ilişkiler ve β skorları Şekil 1'de sunulmaktadır.

Tartışma

Etnik kimliğini Türk olarak tanımlayan katılımcılarla yürütülmüş bu çalışma, Kimlik Kaynaşımı Kuramını temel alarak Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı ve yaşam doymumu (bilişsel esenlik) arasındaki ilişkiyi incelemekte ve pilot çalışmada "diğer insanlarla ilişkide

olma yönelimi" ve "cinsiyetçilik" olarak saptanan ve Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerleri içselleştirme halinin bu ilişkideki aracı rolünü yol analizi üzerinden test etmektedir. Test edilen değişkenler bağlamında cinsiyet-temelli anlamlı farklara (Hipotez 1) ve aracılı modele (Hipotez 2) ilişkin beklentiler, araştırma bulgularıyla desteklenmiştir.

Pilot çalışma kapsamında, "açık uçlu kültürel değer soruları" ve "kültürel değer havuzu" ölçüm araçlarıyla toplanan ve sıklık belirleme, ortalama alma ve açıklayıcı faktör analizleriyle test edilen veriye göre, "diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi" ve "cinsiyetçilik" katılımcılar tarafından sırasıyla Türk kültüründe baskın olan olumlu ve olumsuz nitelikteki değerler olarak algılanmıştır. Bu bulgu "ilişkisel" ve "ataerkil" değerlerin Türk kültüründe algılanan yerini test etmek amacıyla temel çalışmanın demografik bilgi formuna eklenen tek maddeli ölçek bulgularıyla da desteklenmiştir. Literatürde yürütülen ilgili çalışmalar ise diğer insanlarla ilişkide olma yönelimi ve ilişkisel değerlerin (örn., Hofstede, 2001; 2011; İmamoğlu ve İmamoğlu, 1992; Kağıtçıbaşı, 1984; 1990; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002) ve cinsiyetçilik ve ataerkil değerlerin (örn., Başaran, 1974; Glick, Sakallı-Uğurlu, Ferreira ve deSouza, 2002; İlkaracan, 1998; Sakallı-Uğurlu ve Özdemir, 2017; Sakallı-Uğurlu, Türkoğlu ve Kuzlak, 2018; Sunar, 1982) Türk kültürünü şekillendirdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, saptanan değerler ve literatür bulguları tutarlıdır.

Temel araştırma kapsamında kullanılan ölçüm araçlarının ve elde edilen bulguların geçerlik ve güvenilirliklerine ilişkin olumlu kanıyı desteklemek amacıyla,

cinsiyet-temelli anlamlı farklar test edilmiş ve literatür bulgularıyla karşılaştırılmıştır. Erkeklerle kıyasla kadınların kendi yaşamlarına yönelik yaptıkları bilişsel değerlendirmelerinin daha olumlu ve diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yöneliminin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgu kadınların ilişkisel benlik yapısına ve toplulukçu bir bakış açısına sahip olduğunu belirten literatürdeki çalışma bulgularıyla uyumludur (örn., İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; 2004). Ek olarak, kadınlara kıyasla erkeklerin düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik tutumlarının daha kuvvetli olduğu bulunmuştur. Araştırmanın üniversite öğrencileriyle yürütülmesi, özellikle korumacı cinsiyetçiliğe ilişkin kadın katılımcıların sahip olduğu farkındalık ve cinsiyet-temelli anlamlı farklara ilişkin literatür çalışmaları (örn., Glick ve Fiske, 1996; Özkan ve Lajunen, 2005; Sakallı-Uğurlu, 2002) bu bulguyu destekler niteliktedir. Hipotez 1'in doğrulanması ve elde edilen cinsiyet-temelli grup farklarının literatürde yürütülen çalışmalarla tutarlı olması kullanılan ölçüm araçlarının ve araştırma bulgularının geçerlik ve güvenilirliğini desteklemektedir.

Hipotez 2'yi doğrulayan yol analizi bulgularına göre Türk toplumuyla kimlik kaynaşımı arttıkça, diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yönelimi ve korumacı cinsiyetçi tutumlar güçlenmiş ve bu durum kişilerin yaşam doyumunu (bilişsel esenliği) desteklemiştir. Diğer insanlarla ilişki içerisinde olma yönelimi ve cinsiyetçiliğin Türk kültüründe baskın ve olumlu ya da olumsuz nitelikte oldukları, özellikle, pilot çalışmada kullanılan açık uçlu kültürel değer sorularıyla saptanmıştır. Aracılı model göstermiştir ki kişi toplumun bir parçası olduğunda, içselleştirilen baskın kültürel değerler olumsuz nitelikte olsalar dahi, kişinin kendi yaşamına ilişkin yaptığı olumlu bilişsel değerlendirmeleri desteklemektedir. Bu durum bir sosyal grupta kimlik kaynaşımı ve içselleştirilen olumlu ya da olumsuz nitelikteki baskın kültürel değerlerin kişiye sağladığı sosyal bağlamı anlamlandırma ya da sosyal destek gibi faydalarla açıklanabilir (örn., Cohen, 2004; Gomez ve ark., 2017; Swann ve ark., 2009; Wakefield ve ark., 2017; Wilson ve ark., 2007). Fakat test edilen aracılı modelde, Türk toplumuyla kimlik kaynaşımının düşmanca cinsiyetçi tutumları pozitif yönde yordamasına rağmen, düşmanca cinsiyetçilik ve yaşam doymu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu bulgunun ilk kısmı bir sosyal grupta kimlik kaynaşımına sahip kişilerin o grupta baskın olan olumlu ya da olumsuz nitelikteki değerleri içselleştirdiğini ve ataerkil değerlerin Türk kültüründe baskın bir yere sahip olduğunu destekler niteliktedir. Düşmanca cinsiyetçilik ve yaşam doymu arasındaki anlamsız ilişki ise test edilen değerler olumlu ya da olumsuz niteliğine odaklanırken, bu niteliğin kişiler tarafından algılanan seviyesini (şiddetini) göz

ardı etmeme gerekliliğini göstermiştir. Araştırmanın üniversite örnekleminde yürütülmesi ve katılımcıların eğitim düzeyleri sebebiyle kişiler, düşmanca cinsiyetçiliğin toplumdaki olumsuz etkilerine ilişkin yüksek düzeyde bir farkındalığa sahip olabilir ve bu durum bu bulguyu açıklayabilir. Bu sebeple, test edilecek değerler algılanan olumluluk ya da olumsuzluk seviyesi gelecekte yapılacak çalışmalarda dikkate alınmalıdır.

Çalışma bulgularını değerlendirirken, araştırmanın kısıtlılıklarını belirtmekte fayda vardır. Bu kısıtlılıkların ilki pilot çalışma ve temel çalışma verilerinin lisans düzeyinde eğitim gören üniversite öğrencilerinden toplanmış olması ve araştırma bulgularının eğitimli bireylerin ve belli bir yaş grubunun yanıtlarını yansımasıdır. Üniversite öğrencilerinin katılımıyla pilot çalışmada saptanan değerlerin temel çalışmada kullanılacak olması ve çalışma örneklemi arasında bir tutarlılık sağlama isteği temel çalışmanın da üniversite öğrencileri örnekleminde yürütülmesini gerekli kılmıştır. Fakat araştırma bulgularını genelleştirebilmek için, gelecekte yapılacak çalışmalar üniversite öğrencileri dışındaki örneklemelerden toplanacak verileri kapsamalıdır. Örneğin, veri setinin düşük eğitim seviyesine ve cinsiyetçiliğe yönelik düşük farkındalık düzeyine sahip kişileri kapsamaması düşmanca cinsiyetçilik ve yaşam doymu arasında çalışmanın önerdiği olumlu ilişkiyi anlamlı hale getirebilir. Araştırmanın bir diğer kısıtlılığı ise önerilen ilişkilerin ve aracılı modelin sadece iki değer üzerinden test edilmesidir. Bulguları genelleştirebilmek adına araştırma kapsamında önerilen ilişkiler milliyetçilik, dindarlık, muhafazakârlıktanenseverlik, ulusal bağımsızlık ve sağ ya da sol sosyo-politik yönelimler gibi Türk kültüründe baskın olan diğer değerlerle ileriki çalışmalarda sınanmalıdır. Son olarak, bu çalışma korelasyon-temelli bir araştırmadır ve bu sebeple neden-sonuç ilişkilerine dayalı çıkarımlardan kaçınmak gerekmektedir.

Kaynaklar

- Başaran, F. A. (1974). *Psiko-sosyal gelişim (Psycho-social development)*. Ankara: Ankara University Press.
- Buhrmester, M. D., Gomez, A., Brooks, M. L., Morales, J. F., Fernandez, S. ve Swann, W. B. Jr. (2012). My group's fate is my fate: Identity-fused Americans and Spaniards link personal life quality to outcome of 2008 elections. *Basic and Applied Social Psychology*, 34, 527-533. doi: 10.1080/01973533.2012.732825
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 59, 676-684. doi: 10.1037/0003-066X.59.8.676
- Connelly, K. ve Heesacker, M. (2012). Why is benevolent sexism appealing? Associations with system justification and life satisfaction. *Psychology of Women Quarterly*, 36(4), 432-443. doi: 10.1177/0361684312456369
- Deci, E. L. ve Ryan, E. M. (2002). *Handbook of self-determination research*. Rochester: University of Rochester Press.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575. doi: 10.1037/0033-2909.95.3.542
- Diener, E. (2000). Subjective well-being. The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34-43.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. ve Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75. doi: 10.1207/s15327752jpa4901_13
- Diener, E. ve Ryan, K. (2009). Subjective well-being: A general overview. *South African Journal of Psychology*, 39(4), 391-406. doi: 10.1177/008124630903900402
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491-512. doi: 10.1037/0022-3514.70.3.491
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist*, 56(2), 109-118. doi: 10.1037/0003-066X.56.2.109
- Glick, P., Sakallı-Uğurlu, N., Ferreira, M. C. ve deSouza, M. A. (2002). Ambivalent sexism and attitudes toward wife abuse in Turkey and Brazil. *Psychology of Women Quarterly*, 26, 292-297. doi: 10.1111/1471-6402.t01-1-00068
- Gomez, A., Brooks, M. L., Buhrmester, M. D., Vazquez, A., Jetten, J. ve Swann, W. B. Jr. (2011). On the nature of identity fusion: Insights into the construct and a new measure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(5), 918-933. doi: 10.1037/a0022642
- Gomez, A., Lopez-Rodriguez, L., Sheikh, H., Ginges, J., Wilson, L., Waziri, H., ... Atran, S. (2017). The devoted actor's will to fight and the spiritual dimension of human conflict. *Nature Human Behaviour*, 1, 673-679. doi: 10.1038/s41562-017-0193-3
- Hatvany, T., Burkley, E. ve Curtis, J. (2017). Becoming part of me: Examining when objects, thoughts, goals, and people become fused with the self-concept. *Social and Personality Psychology Compass*, 12(1), 1-15. doi: 10.1111/spc3.12369
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. London: Sage.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1-26. doi: 10.9707/2307-0919.1014
- Hogg, M. A. (1993). Group cohesiveness: A critical review and some new directions. *European Review of Social Psychology*, 4, 85-111. doi: 10.1080/14792779343000031
- Hogg, M. A. ve Hardie, E. A. (1991). Social attraction, personal attraction, and self-categorization: A field study. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 175-180. doi: 10.1177/014616729101700209
- İlkkaracan, P. (1998). *Doğu Anadolu'da kadın ve aile (Woman and family in East of Anatolia)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. *The Journal of Psychology*, 132, 95-105. doi: 10.1080/00223989809599268
- İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not opposing but distinct and complementary. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 129, 367-402.
- İmamoğlu, E. O., Günaydın, G. ve Selçuk, E. (2011). Özgün benliğin yordayıcıları olarak kendileşme ve ilişkisellik: Cinsiyet ve kültürel yönelimlerin ötesinde. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 27-43.
- İmamoğlu, E. O. ve İmamoğlu, V. (1992). Life situations and attitudes of the Turkish elderly toward institutional living within a cross-cultural perspective. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 47(2), 102-108.
- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. (1999). 1970lerden 1990lara değerler: Üniversite düzeyinde gözlenen zaman, kuşak ve cinsiyet farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 1-22.

- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self-construals and values in different cultural and socioeconomic contexts. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 130(4), 277-306.
- İmamoğlu, E. O. ve Kılıç, N. (1999). A social psychological comparison of the Turkish elderly residing at high or low quality institutions. *Journal of Environmental Psychology*, 19, 231-242.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1993). *Lisrel 8: Structural equations modeling with the SIMPLIS command language*. Chicago: Scientific Software International.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1984). Sex roles, value of children and fertility in Turkey. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Sex roles, family and community in Turkey* içinde (151-180). Bloomington: Indiana University Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change. J. Berman (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Cross-cultural perspectives* içinde (135-200). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Karakitapoğlu-Aygün, Z. ve İmamoğlu, E. O. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 333-351.
- Köker, S. (1991). *Comparison of the level of life satisfaction of normal adolescents and adolescents with problems*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Levine, M. ve Crowther, S. (2008). The responsive bystander: How social group membership and group size can encourage as well as inhibit bystander intervention. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 1429-1439. doi: 10.1037/a0012634
- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others? The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American Psychologist*, 56(3), 239-249. doi: 10.1037//0003-066X.56.3.239.
- Mayer, B., Trommsdorff, G., Kağıtçıbaşı, Ç. ve Mishra, R. C. (2012). Family models of independence/interdependence and their intergenerational similarity in Germany, Turkey, and India. *Family Science*, 3(1), 64-74. doi: 10.1080/19424620.2011.671503
- Merz, E. M. ve Huxhold, O. (2010). Well-being depends on social relationship characteristics: Comparing different types and providers of support to older adults. *Ageing & Society*, 30(5), 843-857.
- Müftüler-Baç, M. (2012). Gender equality in Turkey. In Note for the European Parliament's Committee on Gender Equality. Directorate: General for International Policies. 10.08.2021 tarihinde <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120207ATT37506/20120207ATT37506EN.pdf>.
- Myers, D. G. (2000). The funds, friends, and faith of happy people. *American Psychologist*, 55(1), 56-67.
- Özdemir, F. ve Özkan, T. (2020). Birey-temelli ve grup-temelli süreçlerin kaynaşımı: Aşırı fedakar grup-yanlısı davranış sergileme eğilimini yordama. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45), 78-93. doi: 10.31828/tpy1301996120200413m000019
- Özdemir, F., Tekeş, B. ve Öner-Özkan, B. (2019). Birey düzeyinde görelî yoksunluk ve öznel esenlik arasındaki dolaylı ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi*, 34(84), 37-49. doi: 10.31828/tpd1300443320180811m000009
- Özkan, T. ve Lajunen T. (2005). Masculinity, femininity, and the Bem sex role inventory in Turkey. *Sex Roles*, 52(1), 103-110. doi: 10.1007/s11199-005-1197-4
- Peterson, C., Park, N. ve Seligman, M. E. P. (2005). Orientation to happiness and life satisfaction: The full life versus the empty life. *Journal of Happiness Studies*, 6, 25-41.
- Proctor, C. (2014). Enhancing well-being in youth: Positive psychology interventions for education in Britain. M. J. Furlong, R. Gilman ve E. S. Huebner (Ed.), *Handbook of positive psychology in schools* (2. baskı) içinde (s. 416-432). New York: Routledge.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Ambivalent sexism inventory: A study of reliability and validity]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58.
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Özdemir, F. (2017). Predicting attitudes toward the masculine structure of the military with Turkish identification and ambivalent sexism. *Sex Roles*, 76, 511-519. doi: 10.1007/s11199-016-0676-0
- Sakallı-Uğurlu, N., Türkoğlu, B. ve Kuzlak, A. (2018). How are women and men perceived? Structure of gender stereotypes in contemporary Turkey. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6(13), 309-336. doi: 10.7816/nesne-06-13-04
- Sharma, S., Mukherjee, S., Kumar, A. ve Dillon, W. R. (2005). A simulation study to investigate the use of cutoff values for assessing model fit in covariance structure models. *Journal of Business Research*, 58(1), 935-943. doi: 10.1016/j.jbusres.2003.10.007
- Sunar, D. (1982). Female stereotypes in the United States and Turkey: An application of functional theory to perception in power relationships. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 13(4), 445-460. doi: 10.1177/0022002182013004004

- Swann, W. B. Jr., Gomez, A., Buhrmester, M. D., Rodriguez, L. L., Jimenez, J. ve Vazquez, A. (2014). Contemplating the ultimate sacrifice: Identity fusion channels pro-group affect, cognition, and moral decision making. *Journal of Personality and Social Psychology*, *106*(5), 713-727. doi: 10.1037/a0035809
- Swann, W. B. Jr., Gomez, A., Seyle, D. C., Morales, J. F. ve Huici, C. (2009). Identity fusion: The interplay of personal and social identities in extreme group behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, *96*(5), 995-1011. doi: 10.1037/a0013668
- Swann, W. B. Jr., Jetten, J., Gomez, A., Whitehouse, H. ve Bastian, B. (2012). When group membership gets personal: A theory of identity fusion. *Psychological Review*, *119*(3), 441-456. doi: 10.1037/a0028589
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.), *The social psychology of intergroup relations* içinde (33-47). Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. ve Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. New York, NY: Blackwell.
- Wakefield, J. R. H., Sani, F., Madhok, V., Norbury, M., Dugard, P., ... Poggesi, F. (2017). The relationship between group identification and satisfaction with life in a cross-cultural community sample. *Journal of Happiness Studies*, *18*, 785-807. doi: 10.1007/s10902-016-9735-z
- Wilson, R. S., Krueger, K. R., Arnold, S. E., Schneider, J. A., Kelly, J. F., ... Bennett, D. A. (2007). Loneliness and risk of alzheimer disease. *Archives of General Psychiatry*, *64*, 234-240. doi: 10.1001/archpsyc.64.2.234

Ek Tablo 1. Açık Uçlu Kültürel Değer Soruları ve Türk Kültüründe Baskın Olarak Algılanan Olumlu ve Olumsuz Nitelikteki Değerlerin İfade Edilme Sıklığı

<i>Olumlu Değerler</i>	<i>n</i>	<i>Olumsuz Değerler</i>	<i>n</i>
-Misafirperverlik	228	-Cinsiyetçilik	233
-Yardımseverlik	226	-Erkek egemenliği	201
-Diğer insanlarla ilişkide olma	191	-Bağnazlık	122
-Ailevi bağlar	126	-Aşırı geleneksellik	86
-Sıcakkanlılık	101	-Tutuculuk	81
-Dayanışma	76	-Önyargı	78
-Milliyetçilik	68	-Cehalet	75
-Samimiyet	66	-Aşırı muhafazakârlık	64
-Saygı	60	-Aşırı milliyetçilik	46
-Hoşgörü	59	-Toplum baskısı	42
-Bağımsızlık	40	-Saldırganlık	40
-Merhamet	25	-Kayırmacılık	32
-Duyarlılık	23	-Etnik ayrımcılık	30
-Metanet	22	-Aile baskısı	27

Not. *n* = olumlu ya da olumsuz nitelikteki değeri belirten katılımcı sayısı. İfade edilme sıklığı 20 katılımcıdan az olan değerler tabloya eklenmemiştir. Toplam katılımcı sayısı = 364

Ek Tablo 2. Kültürel Değer Havuzu Maddeleri ve Betimleyici Bulgular

<i>Değer Listesi</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Değer Listesi</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>
1. Ulusal bağımsızlık	5.92	1.42	22. Askeri özellikler (Asker-ulus)	6.02	.92
2. Misafirperverlik	6.39	.93	23. Toplulukçuluk	6.10	1.37
3. Geleneksellik	6.24	.90	24. Ataerkil değerler	6.31	.92
4. Demokrasi	4.04	1.72	25. Laiklik/Sekülerizm	4.18	1.54
5. Sorumluluk duygusu	4.07	1.64	26. Dürüstlük	4.15	1.52
6. Cahillik	4.93	1.58	27. Eşitlikçi değerler	3.39	1.60
7. Milliyetçilik	6.01	.94	28. Erkeğe atfedilen aktif ve birincil roller	6.21	1.05
8. Kadın ve erkeğe atfedilen farklı cinsiyet rolleri	6.20	1.35	29. Yaşlılara saygı	5.69	1.27
9. Muhafazakârlık	5.88	1.12	30. Dindarlık	5.86	1.10
10. Atatürkçülük (Kemalizm)	5.27	1.28	31. Güven	4.46	1.58
11. Tembellik	4.98	1.57	32. Bireycilik	3.76	1.68
12. Açık fikirlilik	3.30	1.56	33. İhmalcilik	5.01	1.51
13. Erkek egemenliği	6.20	1.11	34. Çalışkanlık	4.10	1.47
14. Saldırganlık	5.57	1.39	35. Hurafecilik	5.39	1.40
15. Diğer dini ya da etnik gruplara yönelik saygı	3.68	1.86	36. Bencillik	4.57	1.57
16. Ailevi değerler	6.27	1.01	37. Uyum	5.68	1.41
17. Vatanseverlik	6.01	.99	38. Hilekârlık	4.68	1.63
18. Namus	6.29	.97	39. Yardımseverlik	6.12	1.12
19. Cinsiyet eşitliği	2.93	1.77	40. İtaat	5.66	1.30
20. Bağnazlık	5.30	1.51	41. Sadakat	4.93	1.40
21. Ahlak	5.11	1.52	42. Kadına atfedilen pasif ve ikincil roller	6.26	1.50

Not. Katılımcılar “kesinlikle ilişkisiz” ve “tamamen ilişkili” arasında değişen 7li Likert ölçümünü kullanarak her bir değer için Türk kültürüyle olan ilişkisini belirtmiştir. Yüksek ortalama skorları o değer için Türk kültürüyle ilişkili algılandığını ifade etmektedir.

-Ortalama skoru 6 puanın üzerinde olan değerler, kalın yazı tipiyle gösterilmektedir.